

Két évtized a szegedi színjátszás múltjából

Jenő István új adattára

Két éve, 1963. február 15-én hívtam föl a figyelmet az egykori színházi riporterek, a nyugdíjas korára kiváló színháztörténeti kutatóvá lett Jenő Istvánnak roppant szorgalmát és fáradságát megkövetelt gazdag adattára, a szegedi színház 1919 és 1944 közötti műsorainak és szereposztásainak összeállítására. Elmondottam, hogy a Színháztudományi Intézet partfogásával, de szerény anyagi támogatásával végzett munkája folytatására vár, ám ehhez a szegedi illetékesek segítségére is szükség van az áldozatos búvárkodónak.

Jenő István — önzetlenségének újabb bizonyítékát adva — segítséget sem várva letette az asztalra újabb munkájának kéziratát. Ez visszamenőleg, a századfordulótól, 1899 őszétől 1919 nyaráig nyújtja a szegedi színház történetének alapvető forrásanyagát. Most már csak a főlzabados utáni két évtized földolgozása szükséges, hogy a 20. század adattára teljes legyen. Természetesen visszafelé is érdemes lesz tovább haladni, hogy apródonként, a kezdetektől máig föltáruljon előtűnk a helyi színjátszás egész múltja.

A század első két évtizede is nyújt annyi tanulságot, mint a korábban összegyűjtött anyag, a Horthy-korszaké. Olyan igazgatók működtek ez idő alatt, mint a neves Krecsányi Ignác (1899—1902), a híres Janovics Jenő (1902—1905), a tragikus hirtelenséggel elhunyt Makó Lajos (1905—1908), majd veje, Almásy Endre (1908—1920), sőt a forradalom néhány hete alatt, 1919 áprilisában Juhász Gyula. S nagy színészek is. Beregi Oszkár, Márkus Emília, Rátokay Márton, Hegedűs Gyula, Kürty Klára. Csak vendégeként ugyan, de hosszabb-rövidebb ideig a szegedi társulat tagjaként játszott Kornyei Béla, Csontos Gyula, Felhő Rózsi, Tóvölgyi Margit, Baróti József, Nyárai Antal; a későbbi híres amerikai filmszínész, Waldemar Pszander is fölépített 1914. március 23-án a szegedi színpadon.

Ebben az időszakban mutatják be Gorkij *Ejjei me nedékhelyét* (1903. okt. 13.), Rostand *Sasfőlkjét* (1908. okt. 22.), Juhász Gyula *Atalantáját* (1909. nov. 19.), Möricz Sári bíróját (1910. febr. 6.), Tömörkényi *Barlanglakóit* (1913. febr. 28.), Cserzy és Szalay *Ugarimadását* (1916. febr. 11.), Heijermans *Reményét* (1919. ápr. 17.). Ez utóbbinak ugyan még Makó Lajos idején volt első bemutatója (1908. febr. 14.), de a forradalmi időkben Juhász

Gyula tűzte ismét műsorra. Érdekes megfigyelni, hogy a költő kérésére az igazgatói működése hogyan hatott későbbre, amikor már eltávolították a színház éléről. A halottnak — úgy tartja a néphit — tovább nő körme és haja, Juhász Gyula tevékenysége még akkor is megmutatkozott a színház életében, amikor már ő maga nem lehetett ott. A Szentivánéji álom bemutatóján (1919. apr. 10.) még konferanszot is adott előtte: a forradalom emléke össze is szövődött lelkében a „nyáreji álom” szépséges jelképével. A Remény után Szomorú II. Józseffe is meg irányításával került színre (ápr. 29.), s ő tűzte műsorra a Bort (máj. 8.), a Barlanglakókat és Turgenyev *Kegyelemkenyér* című kétfelvonásosát egy műsorban (máj. 14.), legkedveltebb operáját, a *Carment* (máj. 28.), az *Ingyenélőket* (máj. 31.), a *Velencei kalmárt*, a *Liliomot* és *Avercenko* egyik jelenetét (júl. 3.). De ez utóbbi már ki is szorult a színházból — a Korszó-moziba...

Ha megdondoljuk, hogy akkoriban egy-egy színvadásban az előadások száma 300

körül mozgott, a bemutatóké, följújtásoké gyakran nemcsak elérte, de meg is haladta a százat, megértjük, milyen tömegtelen adatot hordott össze, rendezett értelmes, áttekinthető egészzé, a színészettörténeti kutatás kincsésbányájává.

Szeged hálás lehet Jenő Istvánnak, s tartozik neki annyival, hogy munkáját anyagilag, erkölcsileg egyaránt méltányolja. Megéri, hogy egyre sorjázó adattárak korszaki sokszorosításban, néhány száz példányban a nyilvánosság elé kerüljenek, közkezen foroghassanak, megtermékenyíthessék a színháztörténeti, művelődéstörténeti kutatást helyben, és példaként szolgálhasson más városok kutatói számára is. Olyan befektetés ez, amely a város számára bőségesen térülne vissza: egy magyar város sem dicsekedhetne színészeti múltjának ilyen alapos, részletes földolgozásával. A szegedi színjátszás több évszázados múltja így kerülne országosan megérdemelt helyére, így torkoltna bele az egyetemes magyar színháztörténet áramába.

Könyves László

REJTVÉNYVERSENY A KÖNYVTÁRBAN — AZ ÍRÓ —
OLVASÓ TALÁLKOZÓK ÚJ FORMÁJA — „SZÁZSZÁZALÉKOS” NÖVEKEDÉS

Látogatás a városi KISZ könyvtárban

A Somogyi Könyvtárnak városszerte számos kihelyezett fiókkönyvtára működik. A városi KISZ bizottság épületében lévő részlegének azonban speciális szerepe van. Mint KISZ könyvtárnak elsőrendű feladata a KISZ propagandisták szakirodalommal, folyóiratokkal, broszúrákkal való ellátása. Mint ifjúsági könyvtár pedig különös gondot fordít a fiatal, jobbára középisiklás korosztály igényeinek kielégítésére. Messzemenő segítséget nyújt a tagságnak az önálló témafeldolgozásokban és kutatásokban.

Mind ennek a szívesen vállalt feladatnak teljesítésében azonban nagy nehézséget jelentett eddig a helyhiány. A legszükségesebb bűtörzst, s maga a 7—8 ezer könyv zsúfolta tette a könyvtárat szolgáló kis szobát. A kölcsönzők számának napi átlaga 32. De volt olyan nap is, amikor 60—65 fiatal fordult meg a kis helyiségben. S, hogy ezen a zsúfoltságon segítsenek, a közel-múltban még egy szobát bocsátott a könyvtár rendelkezésére a városi KISZ bizottság.

A könyvtár lelkes vezetője, Görgei Géza, s munkatársai

szeretnék az új lehetőségeket az olvasók javára kamatoztatni. A kölcsönző fiatalokkal szinte egyénenként foglalkoznak. Ismerik, s nevelik izlésüket. A természetudományi tárgyak és azok irodalmának jobb megismerése céljából, március 1-től a Tisza-parti gimnáziummal közösen rejtvenyversenyt indítanak. Tervbe vették az író-olvasó találkozók egy még szorlatlan, spontán formájának meghonosítását is. A meghívott író néhány órát tölt a könyvtárban a kölcsönzési idő alatt, s elbeszélget az ott megforduló fiatalokkal.

Ebben az évben — nem egészen egy hónap alatt — kétszázhetvenhárom iratkozott be a könyvtárba. Jó lenne, ha az általános iskolák felső tagozatában, különösen a nyolcadik osztályban tanító tanárok, osztályfőnökök, több energiát fordítanak arra, hogy a gyerekek figyelmét, érdeklődését felkeltsék a könyvtár iránt. Esetleg közös könyvtárlátogatásokkal is. Hiszen legtöbb gyereknél ebben a korban dől el, hogy olvasni szeret, vagy a könyvek iránt közömbös ember lesz-e.

N. K.

A Munka Törvénykönyve új rendelkezéseiről

A munkaviszony megszüntetése

1965. január 1-én hatályba léptek azok a jogszabályok, melyek módosították a Munka Törvénykönyve négy fejezetét: a munkaviszony, a fegyelmi és anyagi felelősség, valamint a munkaügyi viták elintézésének szabályait. Megváltoztak a munkaviszonyban történő bejegyzésekre és a munkavállalói igazolási lapra vonatkozó rendelkezések is.

A legfontosabb új szabályok ismertetését ezúttal a munkaviszony megszüntetésének módjaitól kezdjük.

Milyen esetekben mondhat fel a munkáltató?

A munkáltató a határozatlan időre szóló munkaviszonyt felmondással megszüntetheti, ha

— a vállalat megszűnik,
— a vállalat vagy a termelés átszervezése indokolja,
— vállalatnál mutatók a létszámfelesleg szükségessé teszik (új rendelkezés!),
— a dolgozó munkakörének ellátására alkalmatlan (megszűnt felmondási okként az, ha a dolgozó a munkáját ismételt figyelmeztetés ellenére nem látja el megfelelően),
— a dolgozó öregségi, teljes, vagy résznyugdíjra igényjogosultságot szerzett.

A vállalat — a szakszervezeti bizottság véleményének kikérésével — a fentebb felsorolt okok hiányában is felmondhat annak a dolgozónak, akinek folyamatos munkaviszonya egy évnél rövidebb (új rendelkezés!). A szakszervezeti bizottság tagjainak, illetve a bizal-

kakönyvben történő bejegyzésekre és a munkavállalói igazolási lapra vonatkozó rendelkezések is.

A legfontosabb új szabályok ismertetését ezúttal a munkaviszony megszüntetésének módjaitól kezdjük.

Milyen esetekben mondhat fel a munkáltató?

A munkáltató a határozatlan időre szóló munkaviszonyt felmondással megszüntetheti, ha

— a vállalat megszűnik,
— a vállalat vagy a termelés átszervezése indokolja,
— vállalatnál mutatók a létszámfelesleg szükségessé teszik (új rendelkezés!),
— a dolgozó munkakörének ellátására alkalmatlan (megszűnt felmondási okként az, ha a dolgozó a munkáját ismételt figyelmeztetés ellenére nem látja el megfelelően),
— a dolgozó öregségi, teljes, vagy résznyugdíjra igényjogosultságot szerzett.

A vállalat — a szakszervezeti bizottság véleményének kikérésével — a fentebb felsorolt okok hiányában is felmondhat annak a dolgozónak, akinek folyamatos munkaviszonya egy évnél rövidebb (új rendelkezés!). A szakszervezeti bizottság tagjainak, illetve a bizal-

Mikor mondhat fel a dolgozó?

Az egyik leglényegesebb új rendelkezés, hogy a dolgozó a határozatlan időre szóló munkaviszonyát indoklás nélkül, bármikor felmondhatja és a munkáltató a felmondást elfogadni köteles. A dolgozó felmondása azonban különböző hátrányokkal jár, kivéve, ha az alábbi indokok alapján mondja fel munkaviszonyát:

— más helységebe helyezték — ha ez nem fegyelmi büntetésnek történt — és az azt követő hat hónap alatt új munkahelyen lakást nem kapott,

— házasságot kötött, vagy házastársát más helységebe helyezték és annak a lakóhelyére kíván költözni,
— terhes lett, illetőleg szült, feltéve, hogy a felmondás jogát legkésőbb gyermeke harmadik életévé betöltéséig gyakorolja,

— öregségi vagy rokkantsági nyugdíjra, illetőleg bal-eseti járadékra szerzett igényt,

— középfokú vagy felsőfokú tanintézet nappali tagozatára vették fel,

— a vállalat a társadalmi tanulmányi szerződésből eredő kötelezettségét megszegte.

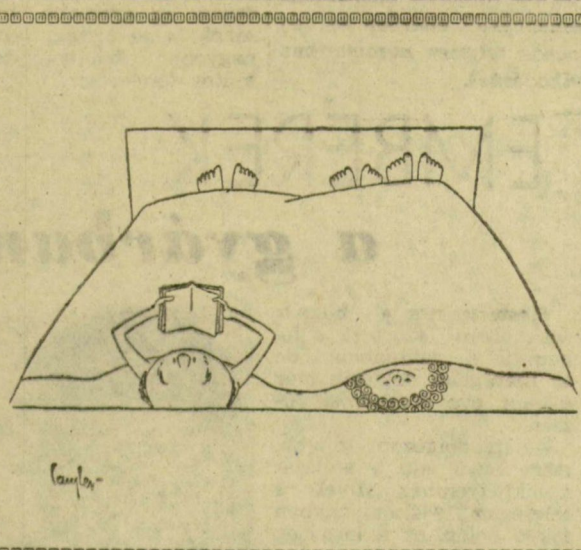
Ha a dolgozó munkaviszonyát nem a fenti okokból

mondja fel, akkor a következő hátrányok érik:

1. amennyiben több szabadságot vett igénybe, mint az abban az évben a vállalatnál eltöltött idővel arányos volna, a többnapoknak megfelelő különbözet munkabéréből le kell vonni,

2. megszűnik munkaviszonyának folyamatosága, és az csak két év folyamatos munkaviszony után szerzi vissza,

Dr. K. J.

Jó könyv

FEHÉR KÁLMÁN

Egy vekni kenyér

BUDA, 1945 FEBRUÁR

Legjobban két bátyámat, Sanyit meg Gabit irigyeltem, pedig egyik sem volt valami izomkolosszus. Pláne Gabi, aki nem sokkal nyomott többet, mint én, pedig majdnem öt évvel volt idősebb nálam. Szóval tizenhét éves volt. Sanyit meg huszonegy. Orájuk vadásztak a nyilasok és a németek, engem azonban kutyába se vettek. A múltkor még meg is piszkáltak valami hegyes orú lövedéket itt a szomszédban, az ágyúműhelyben, s fel se pofoztak érte. Egyszerűen kizavartak.

Sanyinak most ősszel kellett volna bevonulnia katonának. Puff neki! Minden sarokra kiragasztották a plakátot, hogy aki nem tesz eleget a behívó parancsának, azt agyonlövik. Gabi leventeköteles volt, s társainak nagy részét kivitték Németországba. Ők mind a ketten itthon maradtak. Külön vacot csináltak maguknak a fászpincében, cigarettáztak, s vígan élték világukat. Nem volt szabad odamenem hozzájuk. Igaz, ők se jöttek fel a melegedőbe, a földszintre, ahol én meg a barátaim szórakoztunk. A felnőttek különben is fáztak a melegedőtől, pedig ők fűtöttek be minden reggel.

A melegedőben sokkal jobb volt, mint a pincében. Az ablakokat ugyan be kellett deszkálni, mert az üveget mind kivitte a légnyomás, s emiatt félhomályban üldögtünk. De meleg volt és volt asztal és szék, nem a priesz szelén kellett szorongani. Molnár mindig ijedezett, amikor a közeiben csapott be egy-egy légiakna vagy ágyúlövedék, de a többiek nem igen féltek. Még Irén sem, pedig alig volt nyolcéves. Az oroszok jól tudták célzni, de ide ugyan be nem találtak, mert az a szoba bombabiztos volt. Egyszer jött be csak néhány géppuskagolyó az ablakdeszkákon át,

de az is jó messzire, vagy fél méterre fölünk vágódott be a falba. Csak a malter jött le róla, más baj nem esett. Nyavalyás fáradt lövedékek voltak. Nincs semmi értelme ilyen-mivel lövöldözni.

En mondtam ugyan Müllernek, meg a kis Balognak, hogy tűnjünk el innen egy időre, nehogy a következő eresztés bennünket találjon, de kinevettek érte. Na jó, hát akkor majd megmutatom, ki a gyáva! Aki nem az, jöjjön velem sétálni egyet az utcára!

Jöttek. A kapu előtt, az utca közepén még mindig ott hevert az a gebe, amit tegnap nyírt ki egy kakastollas. A farának meg a combjának azonban már nyoma sem volt, a hátából is hiányzott egy nagy darab. Gondolom, nálunk is lőhús volt ma ebédre, mert anya nem volt hajlandó elárulni, honnan szerezte a csomagot. Azt hitte, nem jövök rá, hogy ebből faragta le. De ha apa kedvéért titkolózott, az egészen más! Akkor meg van minden bocsátva.

Egyébként ez a szegény gebe volt a ház utolsó lova. Néhány héttel ezelőtt hoztak ide négyet, a kalaposüzletbe. Egy ideig volt körülöttük néhány katona, azután ittfelejtették őket. Lassacskán megették a polcokról az összes kalapot, később lenyalták a falról még a meszet is. Valaki szolt a házból az erre szolgáló tábori csendőrnök, hogy löjje le őket. Így jutottunk húshoz.

A Horthy Miklós úf felé indultunk barátainkkal. Nincs messze, összesen két ház a sarokig. De alighogy elértük, olyan csinaradta kezdődött, hogy egymás szavát se hallottuk meg. A Sztálin-orgona volt. Persze, hogy egyből visszafordultunk. Mégis én győztem, mert Müller és Balogh hamarabb hazatért. Nem vették észre, mi van a túloldalon, srégen szemben a házunkkal.

Csapatba verődve álltak ott az emberek, de nem tudtam mit néztek, miről tanakodnak. Közéjük furakodtam. Először azt hittem, két gyerek fekszik az aszfalton, olyan kicsik voltak, csak azután láttam meg, hogy rancos az arcuk. Nagyok öregek lehettek. Benkő néni mesélte, hogy a két öreg nem akart éhen halni, inkább leugrott az ötödik emeletről. Attól mentek ennyire össze. Férj és feleség vol-

tak. Milyen jó, hogy anya meg apa lejöttek velünk a pincébe! Igaz, ezeknek itt nincs gyerekük. Illetve volt egy fiuk, de elesett az orosz harctérén. Mindenki nagyon sajnálta a két öreget, de enni azért nem adtak nekik. Inkább megvárták, még szépen leugranak az ötödik emeletről.

Mire beértem a pincébe, kiderült, hogy Sanyi és Gabi elmentek. Razziáztak a nyilasok és elvitték őket. Szerencsére eszükbe se jutott Sanyiról, hogy már katonának kellene lennie. Mind a ketten fehér lepedőt vettek magukkal a hó ellen. Reggel jöttek csak meg. Anya meg apa egész éjjel nem aludtak. En ugyan aludtam, de mondták. Felesleges volt az aggodalom, mert rögtön láttam, hogy egyik fiúnak sincs semmi baja.

A nyilasok átdadták őket sok más fiúval együtt a németeknek. Azok meg kivitték mindet a frontra, valahová ide a Kelenföldi pályaudvarhoz. Lőszeres ládákat kellett vinniük az egyik saroktól át a másikig. A németek „nagyron rendesek” voltak, csak akkor kellett menniük, amikor az oroszok nem löttek. De egyszer éppen az utca közepén voltak, amikor rázendítettek. Annak a két fiúnak el is talált a ládáját, aki Sanyiéék mögött szaladt. Pedig rajtuk is lepedő volt a hó ellen. Apa a fogát csikorgatta, anya sirt, amikor Sanyi elmesélte kalandjukat. Gabi közben kismompolygott. Biztosan megint Klárinak ment udvarolni. Klári Balogh nővére volt. En kicsit arrébb álltam, s úgy tettem, mintha nem figyelnék oda, mit mond Sanyi apáknak. Csak fél fülle hallottam, hogy a németeket szidta, s azt mondta, hogy nehéz lesz ezt a néhány napot kibírni. Gondolom, az ostromra értette.

Nagyon irigyeltem Sanyit meg Gabit hőstettükért. En bizony nem mertem volna kimenni az első vonalba még fehér lepedőben sem. Őket sem vitték volna, ha a nyilasok észre nem veszik cigarettájuk tűzét a sötét pincében. Miért nem vigyáztak jobban? Engem még soha senki sem kapott el, amikor cigiztem.

Ebédre már nem is tudom, mi volt, vacsorára viszont igen. Burizst kaptunk és teát. Erre azért emlékszem ilyen jól, mert Sanyi és Gabi, akik végre bernerészkedtek